

Militaire Codekraker Schoolsessie (duur 45 min.)

Hoofddoel:

- Introduceren van het Oud Romeins Cursief alfabet (ORC) als het alledaagse alfabet van de Romeinen.
- Beseffen hoe berichten verstuurd werden in een tijd vóór e-mail en instant messaging.

Doelstellingen:

Leerlingen kunnen:

- Oud Romeins Cursief alfabet (ORC) herkennen en lezen met behulp van een sleutel.
- Verschillen en overeenkomsten zien tussen ORC en het moderne alfabet.
- Begrijpen hoe Romeinen schrijftafeltjes (van hout of met was), calamus (inktpen) en stylus (kraspen) gebruikten om te schrijven.
- Een aantal details over het Romeinse fort van Vindolanda noemen.

Materialen en hulpmiddelen:

- Digitale presentatie: ‘Kraak de Code in het Romeinse Leger’ (filename: 2 Militaire Codekraker Basisschoolsessie).
- HAND-OUTS: ORC Sleutel (filename: 3 Oud Romeins Cursief Sleutel)
- HAND-OUTS: ‘Militaire Boodschappen in 3 delen’ (filename: 4 Militaire Boodschappen in 3 delen) (genoeg voor elke leerling of elk groepje).
- Potlood en papier.
- Prijzen/beloningen.

Programma:

Duur (min.)	Slide	Activiteit
5	Slides 2 & 3	Talen van het Romeinse Rijk <ul style="list-style-type: none"> • Kijk naar de kaart van het Romeinse Rijk • Welke taal spraken de Romeinen? Hebben de leerlingen al gehoord van Latijn? • Weten ze dat in het oosten van het Romeinse Rijk Grieks gesproken werd? • Weten ze dat, naast de twee officiële talen Latijn en Grieks, in het Romeinse Rijk veel mensen andere talen spraken?
5	Slide 3	Meertaligheid vandaag Hoeveel talen spreken de leerlingen? Laat hen aan elkaar vragen welke talen ze spreken. Spreken ze een andere taal thuis dan op school of in hun gebedshuis? Spreken ze andere talen met verschillende familieleden/vrienden? Bespreek de resultaten klassikaal.
5	Slide 4	Latijn en het Leger Een van de manieren waarop een man in het Romeinse westen Latijn kon leren was via het leger: Waarom was het belangrijk dat alle soldaten Latijn kenden? Het zou een enorme chaos zijn als ze allemaal andere talen spraken!

5	Slide 5	<p>Bewijs voor militaire boodschappen: Vindolanda</p> <p>Deze plaats in Noord-Engeland is belangrijk omdat archeologen daar de resten van een Romeins fort hebben gevonden, net ten zuiden van de Muur van Hadrianus, de noordelijke grens van het Romeinse Rijk. Tussen de vele resten werden ook militaire en persoonlijke boodschappen van soldaten gevonden. Hoe zien die er uit?</p>
2	Slide 6	<p>Indroductie Oud Romeins Cursief alfabet</p> <p>Er zijn twee soorten brieven gevonden in Vindolanda.</p> <p>Kijk naar het eerste type op het scherm:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Waarvan is het tafeltje gemaakt? Het is een dik houten frame met een laag van bijenwas in het midden. • Waar is de pen van gemaakt? Van metaal, specifiek brons. De Romeinen noemden het een <i>stylus</i>. Ze konden ook van bot gemaakt worden. • Hoe werd geschreven? Je kraste je bericht in de bijenwas. Als het bericht gelezen was, kon de bijenwas gesmolten en gladgestreken worden. Dan kon je het wastafeltje opnieuw gebruiken.
3	Slide 7	<p>Kijk naar het tweede type op het scherm:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Waarvan is het tafeltje gemaakt? Het is een heel dun houten plankje. • Waar is de pen van gemaakt? Het is een rietpen, een stukje riet gesneden in een punt. In het Latijn heet dit een <i>calamus</i>. Duurdere <i>calami</i> (meervoud) werden gemaakt van metaal. • Hoe werd geschreven? Je doopte de punt in de inkt en dan schreef je op het hout (net als de ganzenveren in Harry Potter!) <p><i>Interessant feitje:</i> Het linker houten schrijftafeltje is een heel beroemde brief uit het jaar 100 na Christus, gestuurd door een vrouw genaamd Claudia Severa aan haar vriendin Sulpicia Lepidina, om haar uit te nodigen op haar verjaardagsfeestje. Beide vrouwen waren getrouwd met Romeinse legerofficieren die bij Vindolanda woonden.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Is deze brief goed te lezen? Ze zijn heel vaag (archeologen moesten speciale methoden gebruiken om ze te lezen) en het handschrift is moeilijk te lezen omdat de letters er gek uit zien. Het alfabet dat is gebruikt heet <i>Oud Romeins Cursief</i>. • Wat is het <i>Oud Romeins Cursief alfabet</i>? Het is het alledaagse alfabet dat de Romeinen gebruikten. • Bekijk de uitgedeelde ORC sleutel. Welke letters zijn vergelijkbaar met de onze? Welke letters zien er heel anders uit? En welke letters ontbreken? De Romeinen hadden sommige letters niet, zoals de J, K, V, W, Y en Z. Soms ze gebruikten een letter die leek op de ontbrekende letter: bijvoorbeeld de U werd ook gebruikt als de V, de I als de J, en de C als de K. Als mensen bepaalde letters toch nodig hadden gingen ze de letters uit het Grieks gebruiken, bijvoorbeeld de K, de Y en de Z.
5	Slide 8	<p>Militaire Boodschap Wedstrijd</p> <p><i>Warm-up</i></p> <p>De leerlingen gaan in de schoenen staan van de Romeinse soldaten en een paar belangrijke boodschappen ontcijferen. Om het gemakkelijker te maken zijn de teksten niet in het Latijn maar in het Nederlands geschreven, wel is het in het ORC.</p>

		<ul style="list-style-type: none"> Vraag de leerlingen om met het ORC hun eigen naam te schrijven. Als er een letter ontbreekt, kunnen ze een alternatief gebruiken dat dezelfde klank heeft, bv. C voor K, I voor Y. Dat is ook wat de Romeinen deden als ze namen uit een andere taal schreven! Let op dat de I werd gebruikt voor de I en de J, zo werd de U gebruikt voor de U, V en W. Soms leenden de Romeinen letters van de Grieken zoals de K en de Z.
15	Slides 8 & 9	<p><i>Hoofdactiviteit</i></p> <p>Geef de leerlingen de Militaire Boodschap deel 1, met de afbeelding omlaag. Plaats deel 2 en 3 in verschillende locaties en maak de volgorde duidelijk of plaats de drie stapeltjes op een tafel.</p> <ul style="list-style-type: none"> Na het startsignaal mogen ze de eerste boodschap omdraaien en zo snel mogelijk de boodschap transcriberen (iets omzetten van het ene naar het andere alfabet). Als de leerlingen tevreden zijn of als het na controle correct blijkt, mogen ze beginnen met deel 2. Evenzo voor deel 3. De eerste persoon of groep met drie volledige delen (waarbij dus alle letters correct naar ons alfabet zijn omgezet) wint. Controleer de opdrachten van alle leerlingen. Prijsuitreiking (slide 9); tekst in het Latijn: <i>Caesar dankt jullie</i>. Letterlijk <i>Caesar betuigt dank aan jullie</i>.

Mogelijke uitbreiding:

Hoe archeologen de Vindolanda schrijftafeltjes lezen

Slide 10 laat een screenshot zien van een computerprogramma dat gebruikt wordt door archeologen om vage letters te lezen (het programma heet RTI, afkorting voor *Reflectance Transformation Imaging* oftewel *Reflectieve Transformatie Beeldvorming*). Het voorbeeld laat een wastafeltje uit Vindolanda zien. Het waslaagje was zo dun en de schrijver drukte zo hard met de stylus dat de tekst door de waslaag in het hout gekerfd is. De archeologen gebruiken RTI om de vage sporen van de letters te lezen, zelfs nadat alle was verloren is gegaan. De RTI maakt het mogelijk om een lamp te bewegen, zodat de schaduw steeds verandert en zo de letters beter te lezen zijn. Ook maakt RTI het mogelijk om verkleuringen in het hout weg te halen, dat helpt enorm bij het lezen.

Het Romeinse fort van Vindolanda

Bekijk www.vindolanda.com om meer te weten over het fort en hoe het wordt bewaard. Meer afbeeldingen en vertalingen (naar het Engels) van de schrijftafeltjes kunnen online worden gevonden via <http://vindolanda.csad.ox.ac.uk/> en <https://romaninscriptionsofbritain.org/tabvindol>.

Oplossing militaire boodschappen:

1. Morgenmiddag aanval van
2. Ambiorix en zijn mannen
3. op Atuatuca Tongrorum

Atuatuca Tongrorum is het Belgische Tongeren. Ambiorix is het stamhoofd van de Eburonen uit de regio van Tongeren die een aanval op de Romeinen leidde (in principe niet op Tongeren maar op het Romeinse kamp in de buurt).